

YH4 - LAKITIEO

1. OIKEUSJÄRJESTYS TURVAA YKSILÖN OIKEUKSIA

- Yksilöllä on oikeuksia ja velvoitteita
  - perustuslaki turvaa yksilölle perusoikeudet
  - **luonnollinen henkilö = ihminen**
  - **oikeushenkilö = mm. yritykset ja kunnat**
  - laissa myös velvollisuuksia: esim. asevelvollisuus, oppivelvollisuus
  - perusoikeuksien lisäksi syntyy oikeuksia esim. sopimusten yhteydessä
  - velvoite syntyy esim. kun ottaa lainaa
- Oikeuskelpoisuus ja oikeustoimikelpoisuus
  - **oikeuskelpoisuus = luonnollisen henkilön ja oikeushenkilön kyky toimia oikeuksien haltijana ja tulla velvoitetuksi**
  - **luonnollisen henkilön oikeuskelpoisuus alkaa syntymästä ja päättyy kuolemaan**
  - oikeustoimikelpoisuus kasvaa iän mukana
  - alle 18-v. on oikeustoimikelpoisuudeltaan vajaavaltainen
  - vajaavaltaisen oikeustoimikelpoisuus kasvaa iän mukana
  - sairauden tai vanhenemisen seurauksena voidaan määrätä edunvalvoja
  - edunvalvonta ei rajoita henkilön toimintakelpoisuutta, ellei tuomioistuin ole tehnyt päätöstä toimintakelpoisuuden rajoittamisesta
  - vajaavaltaiseksi julistaminen mahdollista henkilön etujen turvaamiseksi

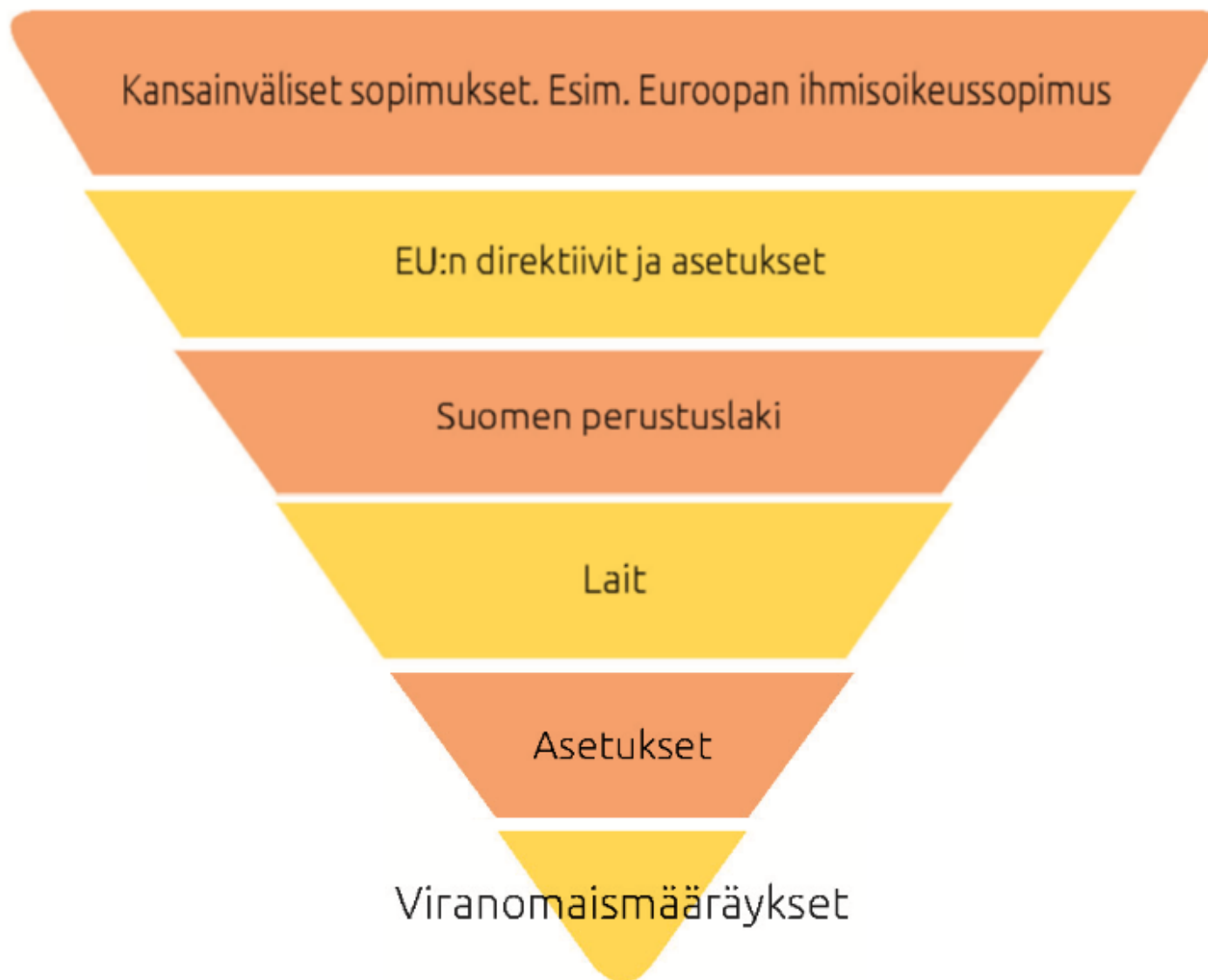
1. OIKEUSJÄRJESTYS TURVAA YKSILÖN OIKEUKSIA

- Vastuu omista teoista kuuluu kaikille
  - **kaikilla on vahingonkorvausvastuu**
  - pienen lapsen aiheuttaman vahingon korvaavat vanhemmat
  - **rikosoikeudellinen vastuu alkaa 15-vuotiaana**
  - alle 15-vuotiaaseen voidaan kohdistaa lastensuojelutoimenpiteitä
- Alle 18-vuotiaan oikeustoimet
  - lähtökohtaisesti vajaavaltainen ei voi tehdä oikeustoimia
  - kuitenkin voi tehdä **alikäisenä tavanomaisia ja merkitykseltään vähäisiä oikeustoimia**
  - merkitystä arvioitaessa hinta ja oikeustoimen muu merkitys arvioidaan
  - **itse ansaitut rahat saa käyttää haluamallaan tavalla**
- Oikeus ja oikeusjärjestys
  - **oikeusjärjestyksen pohjana kansainväliset sopimukset, EU:n asetukset ja direktiivit, Suomen perustuslaki ja muut lait**
  - asetukset täydentävät lakia
  - viranomaisten viranomaismääräykset tarkentavat lakia ja asetuksia

Oikeudellisen vastuun määräytyminen

Lakien keskinäiset suhteet

Alempi laki ei saa olla ristiriidassa ylemmän kanssa.

1. OIKEUSJÄRJESTYS TURVAA YKSILÖN OIKEUKSIA

Yksityisoikeus ja julkisoikeus

- yksityisoikeuteen kuuluu pääasiassa yhteiskunnan jäsenten välisiä oikeussuhteita
  - julkisoikeudessa osapuolena on aina julkisyhteisö
  - yksityisoikeudessa osapuolet toisiinsa nähden yhdenvertaisessa asemassa
  - julkisoikeudessa julkisyhteisöjen arvioidaan olevan määräävässä asemassa
- Tuomioistuimet luovat oikeuskäytännön
    - tuomioistuimet ratkaisevat tuomioissaan, miten lakeja on tulkittava → oikeuskäytäntö
    - tuomioistuinten ratkaistujen tulee olla samankaltaisissa tapauksissa mahdollisimman samanlaisia
  - Kansainvälinen oikeus muodostuu valtioiden välisistä sopimuksista
    - YK merkittävin kansainvälisen oikeuden toimija
    - kansainvälinen oikeus rakentuu vastavuoroisuuden periaatteelle
    - kansainväliset tuomioistuimet käsittelevät mm. valtioiden välisiä riitoja
    - Eurooppa-oikeus on Euroopan unionin oikeutta

1. OIKEUSJÄRJESTYS TURVAA YKSILÖN OIKEUKSIA

- Tuomioistuimet Suomessa
  - yleisiä tuomioistuimia käräjäoikeudet, hovioikeudet ja korkein oikeus
  - hallintotuomioistuimia hallinto-oikeudet ja korkein hallinto-oikeus
  - erityistuomioistuimia markkinaoikeus, työtuomioistuin, vakuutus oikeus ja valtakunnanoikeus
- Jokaisen ihmisoikeudet turvataan kansallisesti ja kansainvälisesti
  - **oikeusturva = jokaisella oikeus saada asiansa käsiteltyä tuomioistuimessa**
  - EU turvaa EU-kansalaisten oikeusturvan
  - EIT (Euroopan ihmisoikeustuomioistuin) käsittelee kansalaisten valituksia viranomaisten toiminnasta, edellyttää kaikkien kansallisten oikeussuojakeinojen läpikäyntiä ensin
  - YK:n ihmisoikeuskomitea käsittelee myös ihmisoikeusvalituksia
- Oikeudellista tietoa etsimässä
  - **Finlex** (www.finlex.fi) sisältää Suomen lainsäädännön kokonaisuudessaan sekä korkeimman oikeuden ennakkopäätökset
  - viranomaiset julkaisevat paljon luotettavaa oikeudellista tietoa
  - muu oikeudellinen tieto edellyttää lähdekritiikkiä

2. SOPIMUKSET JA VAHINGONKORVAUS

- Teemme sopimuksia päivittäin
  - yleisimpiä sopimuksia ovat esineiden ja palveluiden kaupat
  - **muotovapaus on** sopimusoikeuden pääsääntö
  - kirjallinen ja suullinen sopimus ovat lähtökohtaisesti yhtä päteviä
- Sopimusvapaus ja sopimuksen sitovuus
  - sopimusvapauden mukaan voi vapaasti päättää millaisia sopimuksia tekee
  - sopimusvapautta rajoitetaan pakottavalla lainsäädännöllä
  - **sopimukset on pidettävä**
  - sopimuksia voidaan myös sovitella mikäli sen ehto on kohtuuton
- Sopimuksen pätemättömyysperusteet
  - **määrämuotoa ei noudatettu**
  - **hyvän tavan tai lain vastaisuus**
  - **pakottaminen**
  - **petollinen viettely**
  - **kunnian vastainen ja arvoton menettely**
  - **kiskonta**

2. SOPIMUKSET JA VAHINGONKORVAUS

- Irtaimen kauppa
  - myyjä ei saa johdattaa ostajaa harhaan
  - tavaran sovelluttava tarkoitettuun käyttötarkoitukseen
  - **virheestä reklamoitava**
- Vahingonkorvausvastuun syntyminen
  - **tahallisuus: kun pyrkii tietoisesti aiheutettuun lopputulokseen**
  - **tuottamus: vahinko syntyy varomattomuuden tai huolimattomuuden seurauksena**
  - tapaturma ei aiheuta vahingonkorvausvastuuta
  - **syy-yhteys löydyttävä**
- Korvattavat vahingot ja korvauksen määrä
  - **kaikki aiheutetut vahingot korvattava**
  - mielipahaa ei korvata
  - vahingonkärsijän myötävaikutus alentaa korvausta
  - henkilövahingot: ruumiinvammat tai henkinen kärsimys
  - **esinevahingot: esineelle aiheutunut arvonalentuminen tai korjauskustannukset**
  - **myös alaikäinen täydessä korvausvastuussa**

KOE: 3. KULUTTAJANSUOJA

- Kuluttajansuojalaki suojaa kuluttajaa
  - kuluttajansuojalaki on pakottavaa lainsäädäntöä
  - koskee tavaroita, palveluita ja etuuksia
  - vain **kuluttajan** ja **elinkeinonharjoittajan** välinen kauppa
- Tehty kauppa sitoo molempia osapuolia
  - **kauppa on sopimus**
  - mahdollisuus takaisinottoon jos kuluttaja ei maksa
  - **laki ei edellytä takuuta tai palautusoikeutta**
  - myyjällä **virhevastuu**
- Etämyynti ja kotimyynti
  - **etämyynti**: esim. nettikauppa
  - **kotimyynti**: muualla kuin elinkeinonharjoittajan tiloissa tapahtuva yli 30 euron arvoinen kauppa
  - **14 vrk** peruuttamisoikeus
  - **tilausvahvistus** toimitettava

KOE: 3. KULUTTAJANSUOJA

- Kuluttajan tilaamat palvelut
  - toimeksisaajan otettava huomioon tilaajan edut
  - **hinta-arvio annettava**, muuten kohtuullinen hinta
  - **merkittävät lisätyöt vain sopimalla**
- Tavarán ja palvelun ominaisuudet ja virhe
  - **tavarán ja palvelun vastattava sovittua**, muuten kysymyksessä virhe
  - ostajalla ennakkotarkastusvelvollisuus
  - myös käytettyyn tavararaan **virhevastuu**
  - palvelun virheet usein huolimattomuuden tai ammattitaidon puutteen seurauksena
- Virheilmoitus eli reklamaatio ja virheen seuraamukset
  - virheestä reklamoiminen kohtuullisessa ajassa (väh. 2kk)
  - myyjällä oikeus **korjata virhe**
  - **kaupan purku** vain painavasta syystä
  - hinnan alennus, virheetön tuote
  - virhe ei saa aiheuttaa ostajalle lisäkustannuksia
  - vahingonkorvaus jos vahinkoa aiheutunut

KOE: 3. KULUTTAJANSUOJA

- Markkinointi ei saa olla hyvän tavan vastaista
  - ihmisarvon, uskonnollisen tai poliittisen vakaumuksen loukkaaminen
  - syrjintä esim. sukupuolen tai kielen perusteella
  - alaikäiselle suuntautuneessa mainonnassa kokemattomuuden tai herkkäuskoisuuden hyväksikäyttö
  - käytävä ilmi kaupallinen tarkoitus
  - harhaanjohtavat tiedot kielletty
- Kuluttaja voi saattaa asiansa kuluttajariitalautakunnan ratkaistavaksi
  - kuluttajaneuvonta maksutonta
  - kuluttajariitalautakunnan ratkaisua voi pyytää, kun elinkeinonharjoittajan kanssa ei päästä sopuun
  - **päätökset suosituksia**

KOE: 4. TYÖSUHTEET

- Työtä voi tehdä moni ehdoin
  - **työsuhde:** työskentelyä työnantajan alaisuudessa
  - **yrittäjä:** määrää itse omasta työstään, ei työlainsäädännön rajoitteita ja turvaa
  - **virkasuhde:** julkisen sektorin työntekijä, virkojen täyttöä säätelee työsuhdetta tiukempi lainsäädäntö
  - **vuokratyö:** työsuhde henkilöstönvuokraukseen erikoistuneeseen yritykseen
  - **johtajasopimus:** työn ehdoista tehty erillinen sopimus
  - **pelaajasopimus:** vapaata kansalaistoimintaa, mutta kun ammattimaista ja kokopäiväistä, normaalit työsuhteen ehdot
  - **talkootyö:** ei lainsäädäntöä, verottajan ohjeet
- Työsuhteen solmiminen
  - suullisesti tai **kirjallisesti**
  - jos suullinen, velvollisuus antaa työntekijälle kirjallinen selvitys työsuhteen ehdoista
  - **pakottava lainsäädäntö**
  - **lähtökohtana työsuhde voimassa toistaiseksi**
  - **määräaikaisuus edellyttää perusteen:** harjoittelu, sijaisuus, kausi- tai projektiluonteisuus

KOE: 4. TYÖSUHTEET

- Nuori työntekijä
  - **15-vuotias voi solmia itse työsopimuksen**
  - 14 vuotta samana vuonna täyttävä voi tehdä kevyttä työtä vanhempien luvalla
  - **kaikkien alaikäisten työaika rajoitetaan**
  - **huoltajalla oikeus purkaa alaikäisen työsopimus**
- Iso osa työsuhteen ehdoista määrittellään työehtosopimuksessa
  - laissa vain työn tekemisen yleiset ehdot
  - työehtosopimukset määrittelevät tarkemmat ehdot
- Työehtosopimuksesta saa poiketa vain työntekijälle edullisempaan suuntaan
- **Koeaika**
  - **max. 6kk tai puolet työsuhteen kestosta**
    - työsuhde voidaan purkaa koeajalla
- Palkan maksaminen
  - vähintään TES:n minimipalkka
  - oikeus sairausajan palkkaan mikäli työkyvyttömyys ei omaa syytä
  - oikeus perhevapaisiin

KOE: 4. TYÖSUHTEET

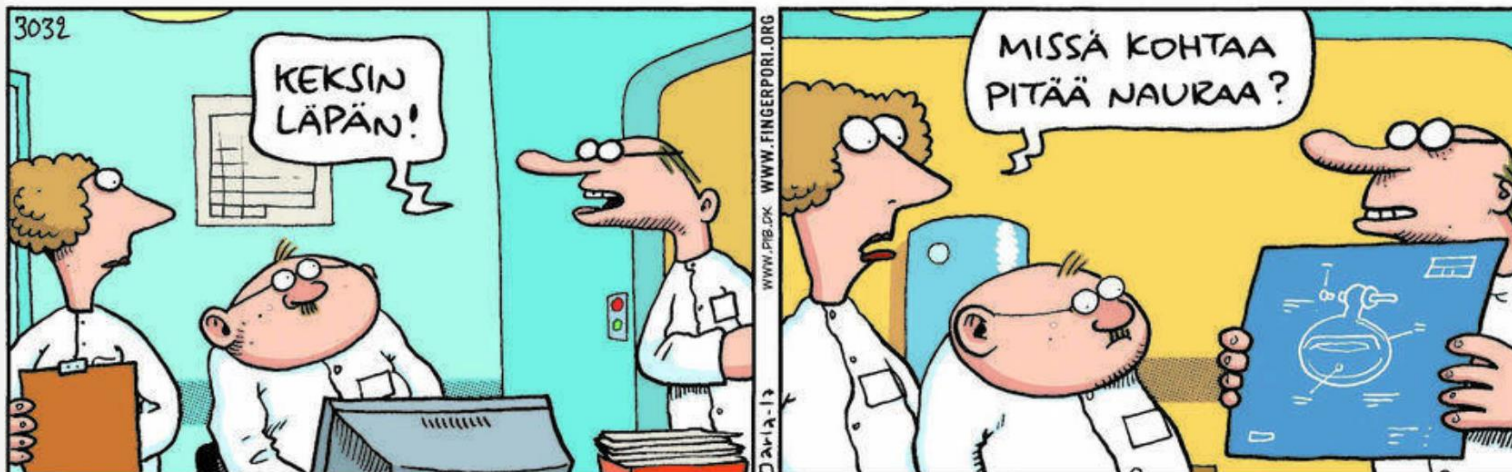
- Työntekijän yksityisyyttä suojataan työsuhteessa
  - työnantajalla oikeus vain työn kannalta tarpeellisiin henkilötietoihin
  - oikeus valvoa työntekijää työaikana
  - oikeus sähköpostien käsittelyyn tietyin edellytyksin
  - luottotiedot jos työhön liittyy mahdollisuus laittomaan taloudelliseen hyötyyn
  - mahdollisuus huumetestaukseen työnhakuvaiheessa
- Yhdenvertaisuus ja työpaikkakiusaaminen
  - ehdoton syrjintäkielto
  - työnantajan vastuulla kiusaamisen ehkäiseminen
- Järjestäytyminen työpaikoilla
  - sekä työnantajilla että työntekijöillä oikeus vapaaseen järjestäytymiseen
  - luottamusmiehet valvovat työpaikoilla työntekijöiden etuja
- Millä tavoin työsopimus voi päättyä?
  - irtisanominen
  - purkaminen

KOE: 4. TYÖSUHTEET

- Työntekijän henkilöön liittyvät irtisanomisperusteet
  - työntekijällä irtisanomissuoja
  - irtisanominen edellyttää **asiallisen ja painavan syy**n
  - edellyttää yleensä varoituksen antamista ensin
- Taloudelliset ja tuotannolliset irtisanomisperusteet
  - oikeus irtisanomiseen, kun työ on taloudellisista tai tuotannollisista syistä vähentynyt
  - samaan työtehtävään ei voi palkata toista työntekijää
  - yli 20 työntekijän yrityksissä järjestettävä yt-neuvottelut
- Lomauttaminen
  - työn keskeytyy väliaikaisesti, työsuhde kuitenkin jatkuu
  - samat perusteet kuin irtisanomiseen
- Työsopimuksen purkaminen
  - työsuhde päättyy välittömästi
  - vain erittäin painavasta syystä

5. TEKIJÄNOIKEUDET

- Teoksen luojalla on oikeudet teokseen
  - teos syntyy luovan työn tekijän työn tuloksena
  - esim. kirja, elokuva, musiikkikappale
  - teoskynnyksen ylittyminen: teos itsenäinen ja omaperäinen, kukaan ei päätyisi samanlaiseen jos ei tietäisi alkuperäistä
  - tekijänoikeus syntyy kun teoskynnys ylittyy
  - ideoilla ei tekijänoikeutta
- Tekijällä on yksinoikeus teoksen taloudelliseen hyödyntämiseen
  - tekijällä yksinoikeus teoskappaleiden valmistukseen ja julkiseen esittämiseen
  - yksityiseen käyttöön voi valmistaa muutaman kappale, ei koske tietokoneohjelmia
- Moraaliset oikeudet suojaavat tekijän persoonaa
  - tekijän kunnioittaminen
  - nimi mainittava tekijän haluamalla tavalla
  - teoksen muuntelu kiellettyä ilman tekijän lupaa

5. TEKIJÄNOIKEUDET

- Valokuvaajalla on oikeus ottamiinsa kuviin
  - teoksena voi saada tekijänoikeuden
  - tavalliset valokuvat vailla tekijänoikeuden suojaa
  - valokuvaajalla aina oikeudet ottamiinsa kuviin
  - esim. koulukuvien sähköinen jakelu kiellettyä
  - Jokaisella on oikeus teoksen yksityiseen käyttöön
  - teosta voi kopioida yksityiseen käyttöön
  - esim. tekijänoikeussuojatuista sävellyksistä, elokuvista tai käyttöesineistä ei saa teettää kopioita
- Rangaistukset tekijänoikeuden loukkaamisesta
  - tekijänoikeusrikos = tekijänoikeuden loukkaaminen ansiotarkoituksessa: sakko tai vankeus
  - tekijänoikeusrikkomus = lievempi loukkaus, esim. laittomasta lähteestä ladatun teoksen jakaminen uudelleen: sakko
  - tekijänoikeuden loukkaus: esim. laittomasta lähteestä valmistettu teoskappale omaan käyttöön: voi johtaa vahingonkorvaukseen

KOE: 6. ASUNNON VUOKRAUS

- Vuokrasopimuksen solmiminen
- määräaikaisesti tai toistaiseksi
  - suullisesti tai kirjallisesti, määräaikainen vain kirjallisesti
  - vuokravakuus
  - hyvän tavan vastaiset ehdot laittomia
  - Osapuolten velvollisuudet
  - vuokranantajalla: huoneiston luovutus sovittuna ajankohtana
  - vuokralaisella: huoneiston hoito, vuokrasopimuksen veloitteet, velvollisuus päästää vuokranantaja sovittuna aikana huoneistoon
- Alivuokraus
  - vuokralaisella oikeus alivuokrata maks. 50 % huoneiston pinta-alasta
  - oikeus luovuttaa asunto toisen käytettäväksi maks. 2v.
- Vuokrasopimuksen irtisanominen
  - molemmilla osapuolilla oikeus yksipuoliseen irtisanomiseen
  - vuokranantajan irtisanoessa 3 tai 6 kk irtisanomisaika
  - vuokralaisen irtisanoessa 1 kk irtisanomisaika
  - vuokranantajan annettava peruste irtisanomiselle, ei saa olla hyvän tavan vastainen
  - mahdollisuus irtisanoa, jos vuokran korotuksesta ei päästä sopuun
  - kirjallinen irtisanomisilmoitus

KOE: 6. ASUNNON VUOKRAUS

- Vuokrasopimuksen purkaminen
  - vuokrasuhde päättyy välittömästi
  - vuokranantajan purkaessa edellyttää varoitusta
  - vuokralaisella oikeus, jos asumisesta aiheutuu terveydellistä haittaa tai asunto ei ole käytettävissä
- Muuttopäivä ja häätö
  - muuttopäivä vuokrasopimuksen päättymisen jälkeinen arkipäivä
  - mahdollisuus hakea häätöä käräjäoikeudelta jos vuokralainen ei lähde

KOE: 7. ASUNTOKAUPPA JA KIINTEISTÖN KAUPPA

- Asunto ja kiinteistö
  - **asunto** = asunto-osake, eli osake tai osakeryhmä, joka oikeuttaa tietyn asuinhuoneiston hallintaan
  - **kiinteistö** = kiinteistörekisteriin merkitty maa-alue, johon kuuluu maa-alueen lisäksi myös aineisosat ja tarpeisto
- Asunto-osakkeen kaupassa myydään osakkeita
  - uuden asunto-osakkeen kauppa kirjallisesti, vanha myös suullisesti
  - rekisteröinti asunto-osakeyhtiön omaan osakasluetteloon
  - osakekirjan ottaminen haltuun
  - tutustuminen isännöitsijäntodistukseen
  - **varainsiirtovero**
- Kiinteistön kauppa on määrämuotoinen oikeustoimi
  - **kirjallisesti ja määrämuoto**
  - **kaupanvahvistajan** vahvistettava kauppa
  - esim. vesi-, viemäri-, ja sähköliittymistä sopiminen
  - kiinteistöveron maksusta sopiminen
  - **ennakkotarkastusvelvollisuus**, mahdollisuus kuntotarkastukseen
  - **varainsiirtovero**

KOE: 7. ASUNTOKAUPPA JA KIINTEISTÖN KAUPPA

- **Virhe** asunto-osakkeen tai kiinteistön kaupassa
  - **virhe = asunto tai kiinteistö ei vastaa sovittua**
  - ostajan ennakkotarkastusvelvollisuus
  - myyjä voi joutua vastaamaan **piilevistä virheistä**
  - mahdollisuus **hinnanalennukseen**
  - oleellinen virhe voi johtaa **kaupan purkuun**
  - mahdollisuus **vahingonkorvaukseen**
  - reklamaation tekeminen vaaditaan kohtuullisessa ajassa (usein 5v)
- **Kuntotarkastaja** vastaa vain omasta työstään
  - tekee tarkastuksen joko myyjän tai ostajan pyynnöstä
  - vastaa tarkastuksen tekemisestä oikeassa laajuudessa
  - vahingonkorvausvastuu vain, jos aiheuttaa osaamattomuudellaan tai huolimattomuudellaan aiheettomia kustannuksia
- **Kiinteistönvälittäjä** on vastuussa ennen kaupantekoa **antamistaan tiedoista**
  - vain rekisteröidyllä kiinteistönvälityслиikkeellä oikeus välitykseen
  - toimeksiantosopimus
  - välittäjä hankkii kauppaa varten tarpeelliset asiakirjat

8. VELKA JA VAKUUDET

- Velkasuhde perustuu sopimukseen
  - velan ottaminen johtaa velkasuhteen syntyyn
  - vapaamuotoinen oikeustoimi, myös suullisesti
  - tavallisesti kirjallinen velkakirja
  - jos velallisia enemmän kuin yksi, velka on yhteisvastuullinen mikäli toisin ei sovittu
- Korko, viivästyskorko ja velan lakkaaminen
  - korosta sovittava erikseen, muuten koroton
  - pienlainojen maksimikorko säädelty
  - kiskonta kielletty
  - tavallista viitekorko + korkomarginaali
  - lyhentämisen ja koron maksun eräpäivistä voidaan sopia vapaasti
  - viivästyskorko alkaa juosta 30 päivän jälkeen laskun lähettämisestä
  - velka vanhentuu tavallisesti 3 vuodessa, mikäli velkoja ei pyri perimään sitä takaisin
  - ulosotto ulosottoviranomaisten avulla

8. VELKA JA VAKUUDET

- Velanottoon tarvitaan yleensä vakuudet
  - velkojalla oikeus saada vakuus haltuunsa jos velkaa ei makseta
  - takaus
  - panttaus
- Takaaja ottaa velan vastuulleen
  - takaaja voi joutua maksamaan koko takaamansa summan
  - tavallista, että takaus on täytetakaus
  - omavelkainen takaus: takaukseen kiinni pääseminen ei edellytä velallisen julistamista maksukyvyttömäksi
  - toissijainen takaus: takaaja maksaa vasta kun velallinen julistettu maksukyvyttömäksi
  - yhteisvastuullinen, ellei toisin sovita
- Panttaukseen tarvitaan omaisuutta
  - panttauksessa asetetaan esim. kiinteistö, asunto-osakkeen osakekirjat tai pörssiosakkeet lainan vakuudeksi
  - kiinteistön panttioikeuden muodostamiseksi haettava kiinnitystä maanmittauslaitokselta
  - Kuluttajaluotot jakautuvat tili- ja kertaluottoihin
  - tililuotto on esimerkiksi luottokorttiyhtiön kanssa tehty sopimus
  - kertaluotto on esimerkiksi auton ostaminen autoliikkeen tarjoamalla luotolla

8. VELKA JA VAKUUDET

- Osamaksu ja pikavipit
  - osamaksukaupassa myyjä siirtää ottamansa riskin osamaksukaupan hintaan
  - osamaksukaupassa oikeus takaisinottoon, tilitys
  - laki säätelee pikavippien ottoja, esim. yöllä ei voi ottaa
  - Laki suojaa luottoa ottavaa kuluttajaa
  - laki edellyttää hyvään luotonantotapaan: selvitettävä ehdot, tehtävä kirjallisesti, oikeus perua 14vrk
  - pikavippien (max. 2000 euroa) vuosikorko max. 50%
  - luottojen markkinointi ei saa olla harhaanjohtavaa
- Velan perintä
  - vapaaehtoinen perintä ensin: maksumuistutukset ja maksuvaatimukset, mahdollisuus puhelinperintään
  - oikeudellinen perintä: haastehakemus käräjäoikeuteen, joka johtaa velkomustuomioon ja sitä kautta maksuhäiriömerkintään
  - velkomustuomion jälkeen mahdollinen ulosotto
- Maksukyvytön voi hakeutua velkajärjestelyyn
  - velkajärjestelyä haettava käräjäoikeudelta
  - velallisen velat luetteloidaan ja luodaan 3-5 vuoden maksuohjelma, jonka jälkeen velat pyyhitty pois
  - pääseminen edellyttää: pyrittävä ensin sopimaan velkojen maksusta, velkaantumisen syynä ei saa olla kevytmielisyys tai rikollinen toiminta, tulee olla pysyvästi maksukyvytön

9. YMPÄRISTÖOIKEUS

- Ympäristömme käyttämisestä on runsaasti lainsäädäntöä
  - ympäristöön ja asumiseen liittyviä lakeja ja asetuksia yli 500
  - kansainväliset sopimukset ja EU-säännökset velvoittavat
- Naapurille ei saa aiheuttaa kohtuutonta rasitusta
  - naapurille aiheutuvan rasituksen arviointi paikallisten olosuhteiden, rasituksen voimakkuuden ja keston, ajankohdan ja muun tavanomaisuuden kautta
  - tuomioistuin voi velvoittaa poistamaan rasituksen
- Jokamiehen oikeuksia on maalla, merellä ja ilmassa
  - perustuvat tapaan, ei lakia
  - oikeus liikkua luonnossa vapaasti, kerätä luonnontuotteita, kalastaa, metsästää sekä etsiä malmia ja jalokiviä
  - jokamiehen oikeuksiin liittyy rajoituksia, esim. kalastus ja metsästys
  - moottoriajoneuvolla liikkuminen kielletty

9. YMPÄRISTÖOIKEUS

- Kalastus ja metsästys vaativat yleensä luvan
  - yleiskalastusoikeus: onkiminen ja pilkkiminen sallittu
  - oikeus muusta kalastuksesta määräämiseen vesialueen omistajalla
  - valtion mailla ja yleisillä vesialueilla laajat oikeudet kalastaa ja metsästää
  - metsästys edellyttää metsästäjätutkintoa
- Ympäristönsuojelu ja luonnonsuojelu
  - ympäristönsuojelu: ympäristön pilaantumisen ehkäiseminen
  - globaalit sopimukset (esim. Pariisi)
  - paikalliset sopimukset (esim. Itämeri)
  - päästökauppa
  - luonnonsuojelu: luonnon monimuotoisuuden suojeleminen
  - luonnonsuojelualueet
  - eliöiden suojelu
- Maankäyttö ja rakentaminen
  - rakentamisen ohjaileminen tavoitteena
  - kaavoitus: teollisuuden ja asuinkortteleiden sijainti
  - kestävän kehityksen turvaaminen
  - kunnilla suuri vastuu

KOE: 10. LAPSI JA PERHE

KOE: 10. LAPSI JA PERHE

- Lapsen **biologinen isä ei välttämättä ole hänen oikeudellinen isänsä**
  - **isyysolettama:** avioliitossa aviopuoliso on isä
  - hedelmöityshoidossa puoliset, jotka hakeneet hoitoa ovat lapsen vanhempia tai jos puolisoa ei ole voidaan vahvistaa siittiöiden luovuttaja isäksi
  - avioliiton ulkopuolella syntyneen **lapsen isyys selvitetään tarvittaessa oikeusgeneettisen tutkimuksen avulla**
- **Adoptiolapsen asema on biologisen lapsen kaltainen**
  - vahvan adoption periaate: lapsi menettää adoptiossa oikeuden biologisiin vanhempiinsa ja saa täyden oikeuden adoptiovanhempiin
  - edellytyksenä yleensä biologisten vanhempien suostumus
  - **vain aviopuolisot voivat adoptoida yhdessä, muuten adoptoidaan yksin**
  - **sijaisvanhemmuus: lapsi sijoitettu asumaan sijaisvanhempien kanssa, ei esim. perintöoikeutta**
- Lapsen huollossa ja tapaamisoikeudessa on kyse **lapsen edusta**
  - **lapsen oikeudet tavata vanhempiaan ja saada elatusta vanhemmiltaan eivät riipu vanhempien suhteen laadusta**
  - huolto = alle 18-v. lapsen kasvatus ja huolto
  - avioerossa huollosta sovitaan tai tuomioistuin ratkaisee, lähtökohtana yhteishuoltajuus
  - tapaamisoikeus vanhempien välinen sopimus tai tuomioistuin määrittää
- Lapsella on oikeus saada elatusta vanhemmiltaan
  - elatus kytetään vanhemmuuteen, ei huoltoon
  - jos toinen ei osallistu, mahdollisuus elatusapuun

KOE: 10. LAPSI JA PERHE

- Nimellä on tunnistetehtävä
  - lapselle tulee valita hyväksyttävä nimi
  - sukunimeksi joko yhteinen tai jommankumman vanhemman sukunimi
  - avioliitolla ei pakottavaa vaikutusta puolisoiden sukunimiin
  - etunimen voi muuttaa kerran ilmoituksella maistraattiin
- **Avioliitto solmitaan vihkimällä**
  - kihlaus vapaamuotoinen, ei velvoita mihinkään
  - avioliitto edellyttää vihkimisen, tarkat muotoedellytykset
  - **avioliittolaki sukupuolineutraali**
- **Avioliiton esteet** tulee tutkia ennen sen solmimista
  - joko maistraatti tai seurakunta tutkii avioliiton esteet
  - **18-v. (joka ei ole holhouksen alainen)**
  - **aiempi avioliitto voimassa/rekisteröity parisuhde**
  - **lähisukulaisuus**

KOE: 10. LAPSI JA PERHE

- Avioliitto ei vaikuta omaisuuden omistamiseen
  - lähtökohtana **omaisuuden erillisuus**
  - omaisuus sen, jonka nimiin se on hankittu
  - molemmat vastaavat itse veloistaan, ellei kyse ole elatusvelasta
  - vallinnanrajoitus estää myymästä yhteistä kotia tai koti-irtaimistoa
  - puolisoitten tasavertaisuuden periaate: puolisoitten elintason oltava samanlainen
- Avioliitto purkautuu avioeron tai kuoleman vuoksi
  - avioeroa haetaan käräjäoikeudelta, ei tarvita toisen osapuolen suostumusta
  - **harkinta-aika 6kk**
  - jos asuttu erillään yli 2v, saa avioeron heti
- Avio-oikeus toteutetaan avioliiton purkautuessa
  - **avio-oikeus ei näy avioliiton aikana**
  - mahdollisuus sulkea pois **avioehtosopimuksella** kokonaan tai osittain, tehdään kirjallisesti ja rekisteröidään maistraatissa

KOE: 10. LAPSI JA PERHE

- **Osituksella** turvataan aviopuolisoiden tasa-arvoa
  - avioliiton purkautuessa **avio-oikeuden alainen omaisuus jaetaan tasan**
  - **sopimusjako:** puolisoiden sopimus
  - **toimitusjako:** pesänjakaja jakaa
  - osituksessa omaisuus ja velat luetteloidaan
  - enemmän omistava maksaa **tasinkoa**
  - **lesken ei tarvitse maksaa tasinkoa**
  - ylivelkainen omaisuus merkitään nollassi
  - mahdollisuus osituksen sovitteluun
- Avoliiton päättymiseen liittyvää omaisuuden jakamista säätelee [laki avopuolisoiden yhteistalouden purkamisesta](#) (asuneet vähintään viisi vuotta yhdessä tai yhteinen lapsi)
  - Ei avio-oikeutta
  - Ei perintöoikeutta toistensa omaisuuteen (keskinäinen testamentti mahdollinen)
  - Jokainen vastaa omasta velasta
  - Isyys täytyy vahvistaa erikseen

KOE: AVIOLIITTO - ESIMERKKEJÄ

Esimerkki I: Matti ja Maija hakevat avioeroa yhteisellä hakemuksella. Omaisuuden ositus voidaan toimittaa sen jälkeen, kun hakemus on jätetty tuomioistuimelle. Matilla on omaisuutta 200 000 euron arvosta, Maijalla 100 000 euron arvosta. Tällöin omaisuuden ositus toimitetaan pääsäännön mukaan siten, että kumpikin saa osalleen puolet puolisoitten omaisuudesta (300 000 euroa) eli 150 000 euroa.

Entä jos kyseessä oli avopari? Miten omaisuus tällöin jaetaan?

KOE: AVIOLIITTO - ESIMERKKEJÄ

Esimerkki 2: Lyhytaikainen lapseton avioliitto, ei avioehtosopimusta. Matti ja Maija solmivat avioliiton. Avioliiton kestänyt kaksi vuotta puoliset tuomitaan avioeroon. **Matilla on omaisuutta 600 000 euron arvosta, Maijalla on 200 000 euron arvoinen asunto-osake.** Kumpikin on ansiotyössä, avioliitosta ei ole lapsia. Omaisuuden osituksesta voimassa olevien pääsääntöjen mukaan puolisoitten omaisuus (800 000 euroa) olisi jaettava tasan, jolloin Matti joutuisi luovuttamaan 200 000 euroa omasta omaisuudestaan Maijalle.

Osituksen sovittelua koskevien sääntöjen mukaan voidaan kuitenkin tällöin päättää, että kumpikin pitää oman omaisuutensa, koska muutoin Maija tulisi lyhytaikaisen avioliiton jälkeen saamaan perusteetonta etua.

KOE: AVIOLIITTO - ESIMERKKEJÄ

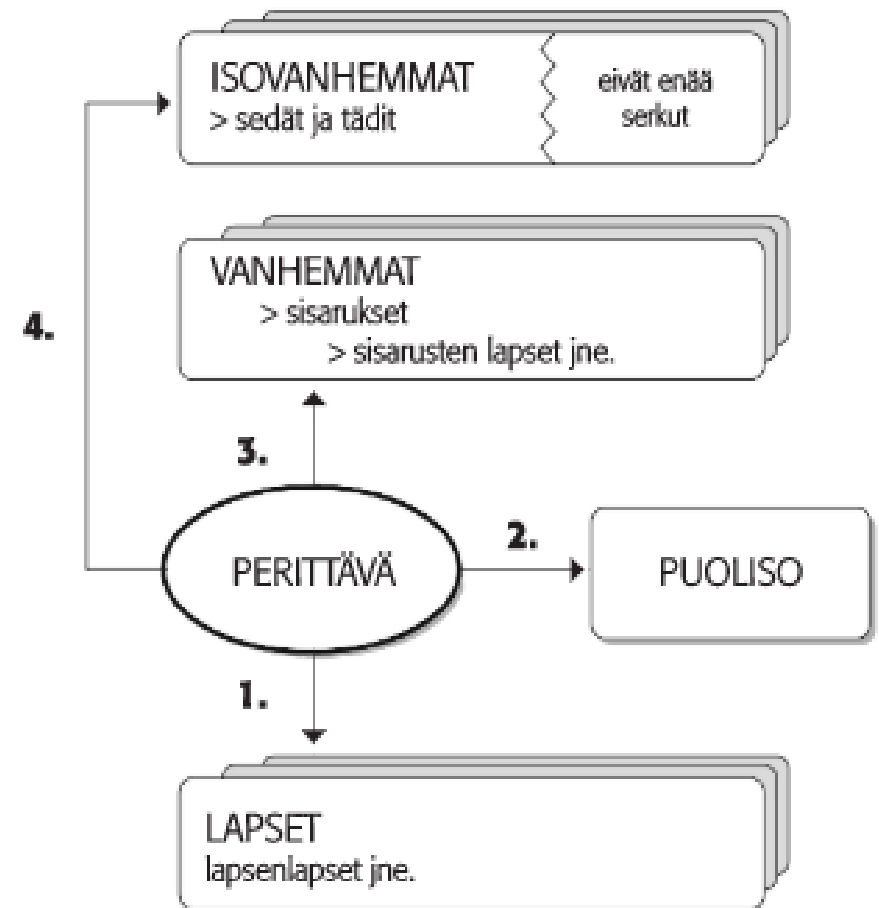
- **Esimerkki 3: Pitkäaikainen avioliitto - avioehtosopimus.** Antti ja Raija tuomitaan avioeroon avioliiton kestänyt 16 vuotta. Puolisoilla on avioliitosta 14 ja 12 vuoden ikäiset lapset. Antin kuukausitulot ovat 4000 euroa kuukaudessa, Raijan 2000 euroa. Raija on ollut kotona kymmenen vuotta ja tänä aikana hoitanut kotia ja lapsia. Puolisoiden ainoan omaisuuden muodostaa Antin nimissä oleva 400 000 euron arvoinen osakehuoneisto, puolisoilla ei ole velkoja.
Antin ja Raijan tekemän avioehtosopimuksen mukaan kummallakaan ei ole avio-oikeutta toistensa omaisuuteen, joten omaisuutta jaettaessa Antti tulisi säilyttämään nimissään olevan osakehuoneiston eikä Raija saisi lainkaan omaisuutta.
Osituksen sovittelua koskevien sääntöjen mukaan avioehtosopimuksen määräykset voidaan jättää huomiotta ja jakaa omaisuus (400 000 euroa) tasan puolisoitten kesken, koska avioehtosopimuksen noudattaminen johtaisi kohtuuttomaan lopputulokseen, kun otetaan huomioon avioliiton kesto-aika, puolisoitten taloudellinen asema sekä Raijan toiminta yhteisen talouden hyväksi. Tällöin kumpikin tulee saamaan omaisuutta 200 000 euron arvosta.

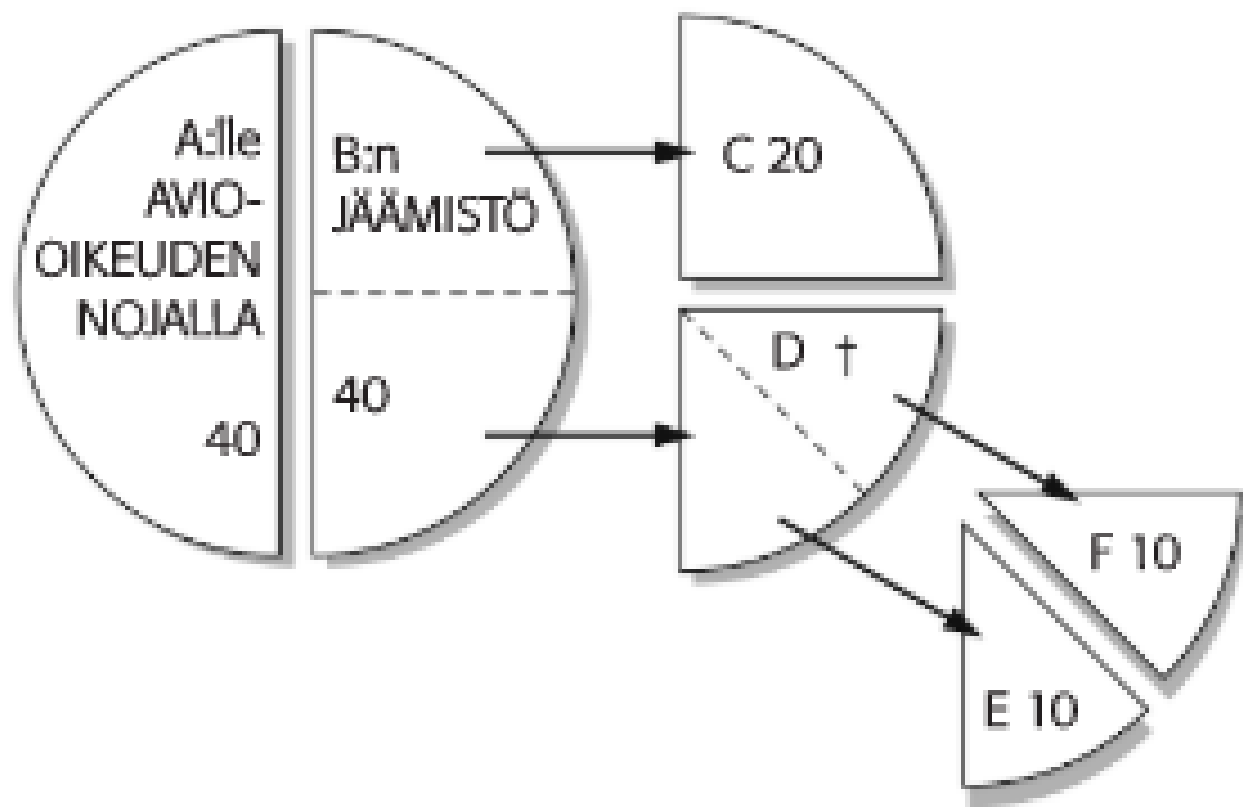
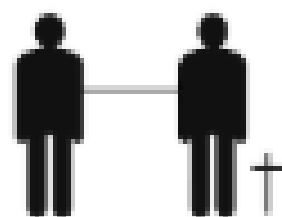
KOE: 11. PERINTÖ JA TESTAMENTTI

KOE: 11. PERINTÖ JA TESTAMENTTI

- Ositus ja lesken asema
  - mikäli vainaja avioliitossa, tehdään **ositus** ennen perinnönjakoa
  - **leskellä asumissuoja**, koskee myös irtaimistoa
- Lakimääräinen perimysjärjestys
  - perimysjärjestyksessä **vain lähin perillisryhmä perii**
  - **puoliso ei peri mitään, mikäli vainajalla rintaperillisiä**
  - serkut eivät peri
- Rintaperilliset
  - kaikille lapsille yhtä suuri osuus perinnöstä
  - lapsen jälkeläisten **sijaantulo**, mikäli lapsi on kuollut
  - jokainen sukuhaara saa yhtä suuren osan

*Kuva 15.
Perinnön jakautuminen rintaperillisille.
Pesän omaisuus on 80, josta puolet jää
leskelle avio-oikeuden nojalla.
B:n jäämistö 40 jakautuu puoliksi lapsille
C ja D. Kuolleen lapsen D osuus jakautuu
tasan hänen lapsilleen E ja F, joilla on
sijaisperimysoikeus.*

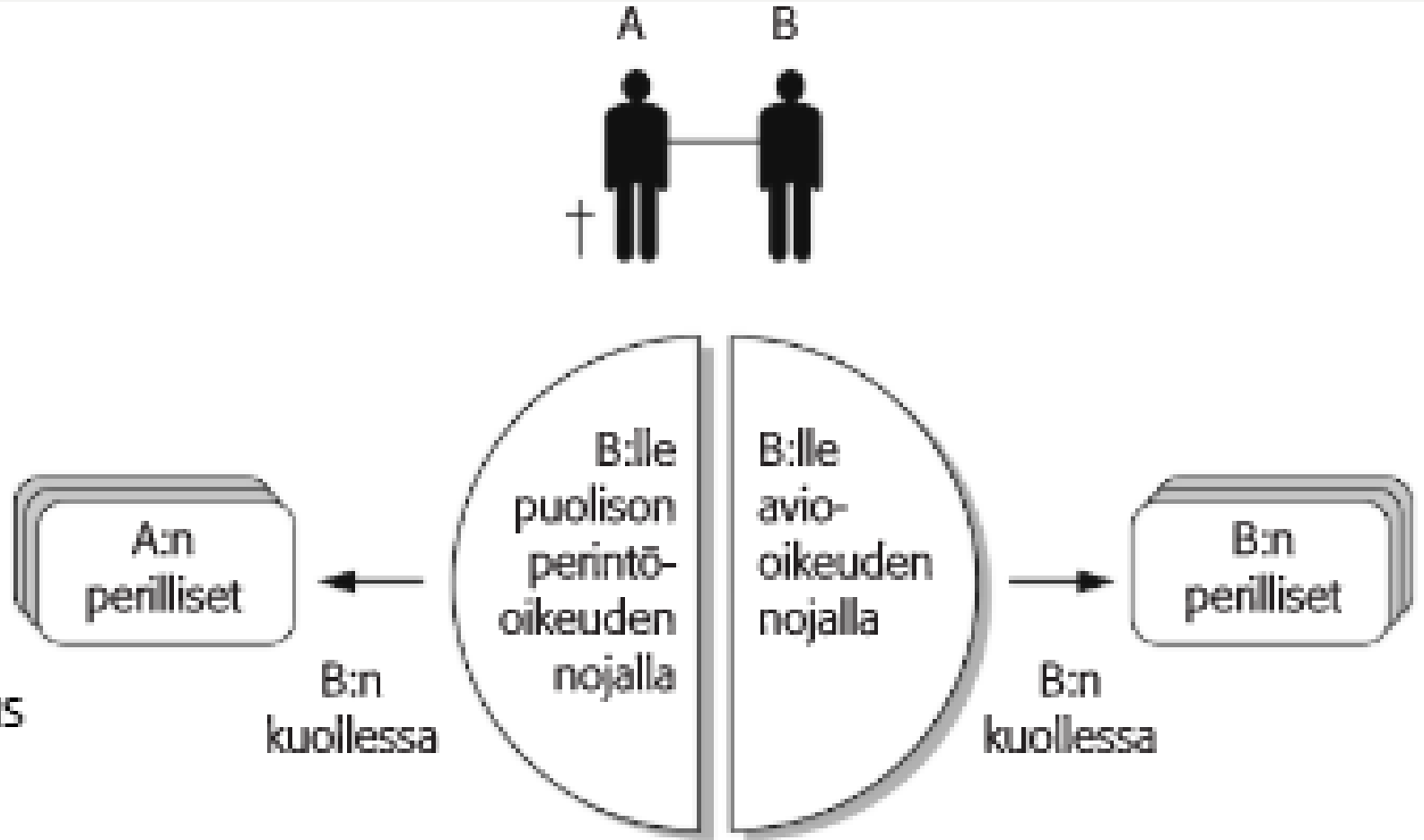
Kuva 16.

Puolison perintöoikeus.

Aviopuoliso A:n kuollessa hänen osuutensa siirtyy leskelle B, koska rintaperillisiä ei ole. B:n kuollessa A:n osuus pesästä siirtyy hänen toissijaisille perillisilleen ja B:n osuus hänen perillisilleen.

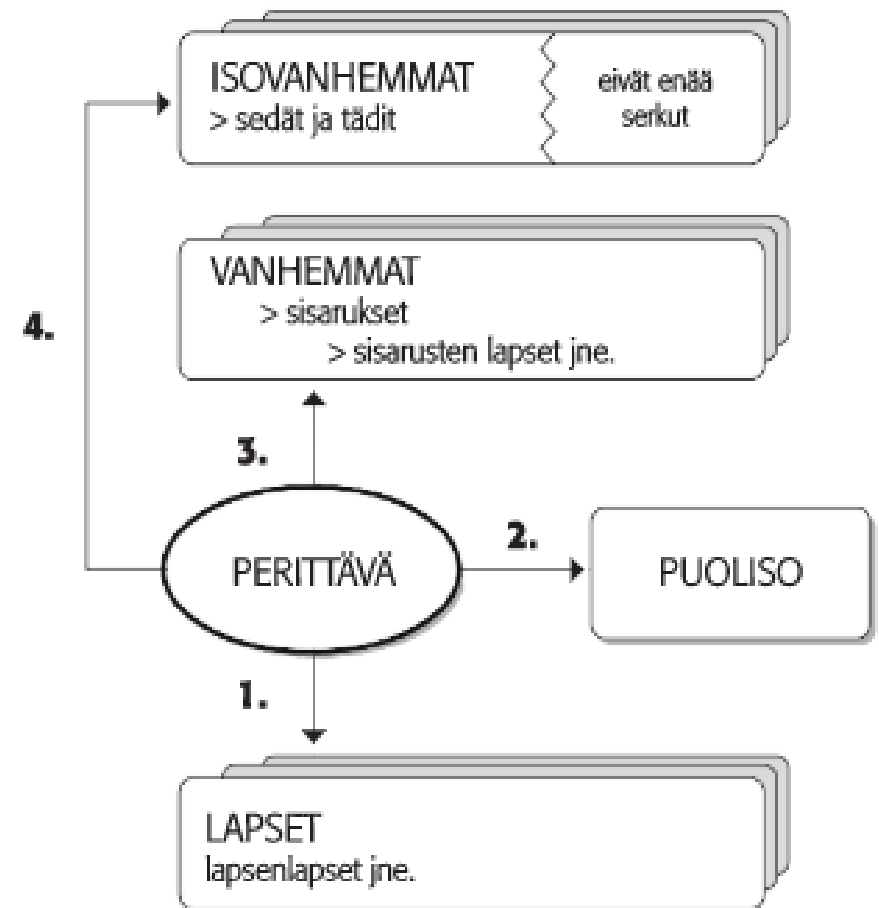

Kuvan vaiheistus

KOE: 11. PERINTÖ JA TESTAMENTTI

- Lesken perintöoikeus
  - leski perii jos rintaperillisiä ei ole
  - ensiksi kuolleen puolison perillisten perillisoikeus säilyy, vaikka perintö menee ensin leskelle
- Muiden sukulaisten perintöoikeus
  - lesken jälkeen järjestyksessä perittävän isä ja äiti, jos ovat kuolleet, heidän jälkeläisensä suoraan alenevassa polvessa perivät
  - myös sedillä ja tädeillä perintöoikeus
  - serkut eivät peri
- **Perunkirjoitus**
  - kolmen kuukauden kuluessa kuolemasta
  - perukirja on veroilmoitus ja luettelo pesänosakkaista
  - pesän osakkaat läsnä
  - pesän ilmoittaa se joka parhaiten perehtynyt pesään
  - kaksi uskottua miestä

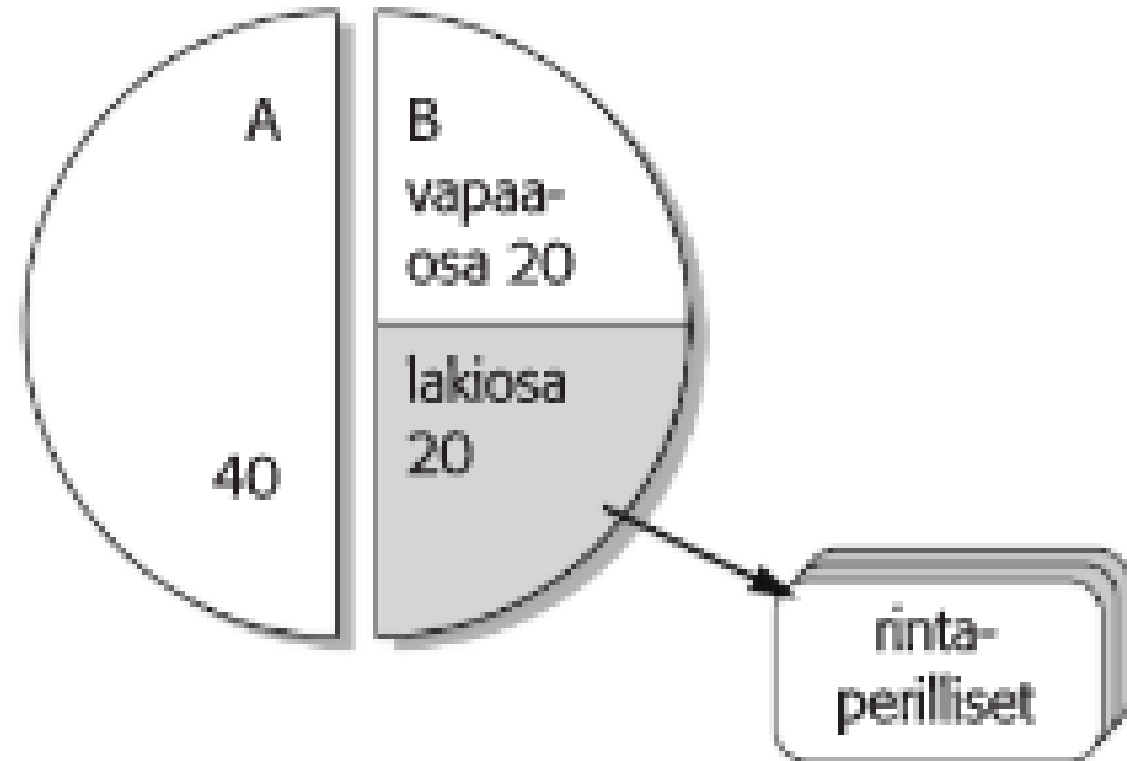
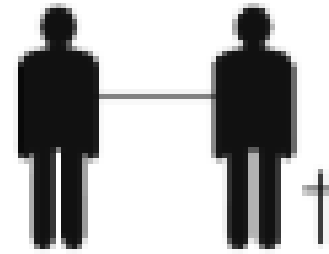
KOE: 11. PERINTÖ JA TESTAMENTTI

- Testamentti (= halutaan poiketa lainmukaisesta perimysjärjestyksestä)
  - keskinäinen testamentti = puolisoitten välille tehty lesken aseman turvaamiseksi
  - hätätilatestamentti = henkilö estynyt tekemään normaalimuotoista testamenttia
  - yleistestamentti = kuolinpesän osakkaalle annettu osa kuolinpesästä
  - erityistestamentti eli legaatti = jokin tietty esine tai rahamäärä
  - **lakiosa = puolet rintaperillisen perintöosasta**
  - **lakiosasta ei voi määrätä testamentilla**
- Perinnönjako
  - perinnönjakokirja laadittava
  - sopimusjako: osakkaat sopivat keskenään pesän jaosta
  - toimitusjako: pesänjakaja suorittaa
  - perilliset eivät vastuussa ylivelkaisuudesta pesästä
- Perintö- ja lahjavero
  - alle 5000 euron lahjoituksesta kolmen vuoden aikana ei makseta lahjaveroa
  - alle 20 000 euron perinnöt verottomia
  - progressiivisia veroja

Kuva 18.

Lakiosa. B:n jäämistö on 40. Puolet siitä muodostaa vapaaosan, josta B on voinut määrätä testamentilla. Toinen puoli kuuluu lakiosana rintaperillisille.

KOE: 12. RIKOS JA SEN TUTKINTA

- Rikoslilla turvataan yhteiskuntarauhaa
  - **Yleisestävä** vaikutus
  - rikoksen seuraamusten tarkoitus rikosten sovittaminen ja yhteiskuntarauhan turvaaminen
  - rikosoikeudellinen laillisuusperiaate: ketään ei saa tuomita sellaisen teon perusteella, jota ei ole säädetty rangaistavaksi
- Rikoksella on yksi tai useampi tekijä
  - rangaistaan myös muita rikokseen osallistuneita : rikoskumppani, avunantaja, yllyttäjä
  - **rangaistavuus edellyttää syyntakeisuutta: yli 15-v. tekonsa seuraukset tajuava henkilö**
- Rikos on tunnusmerkistön mukainen teko
  - tunnusmerkistö = rikoslain pykälät, joissa kuvaillaan rikokseksi säädettyjä tekoja
- Rikos on **oikeudenvastainen teko**
  - rikokselle voi olla oikeuttamisperuste
    - hätävarjelu
    - pakkotila

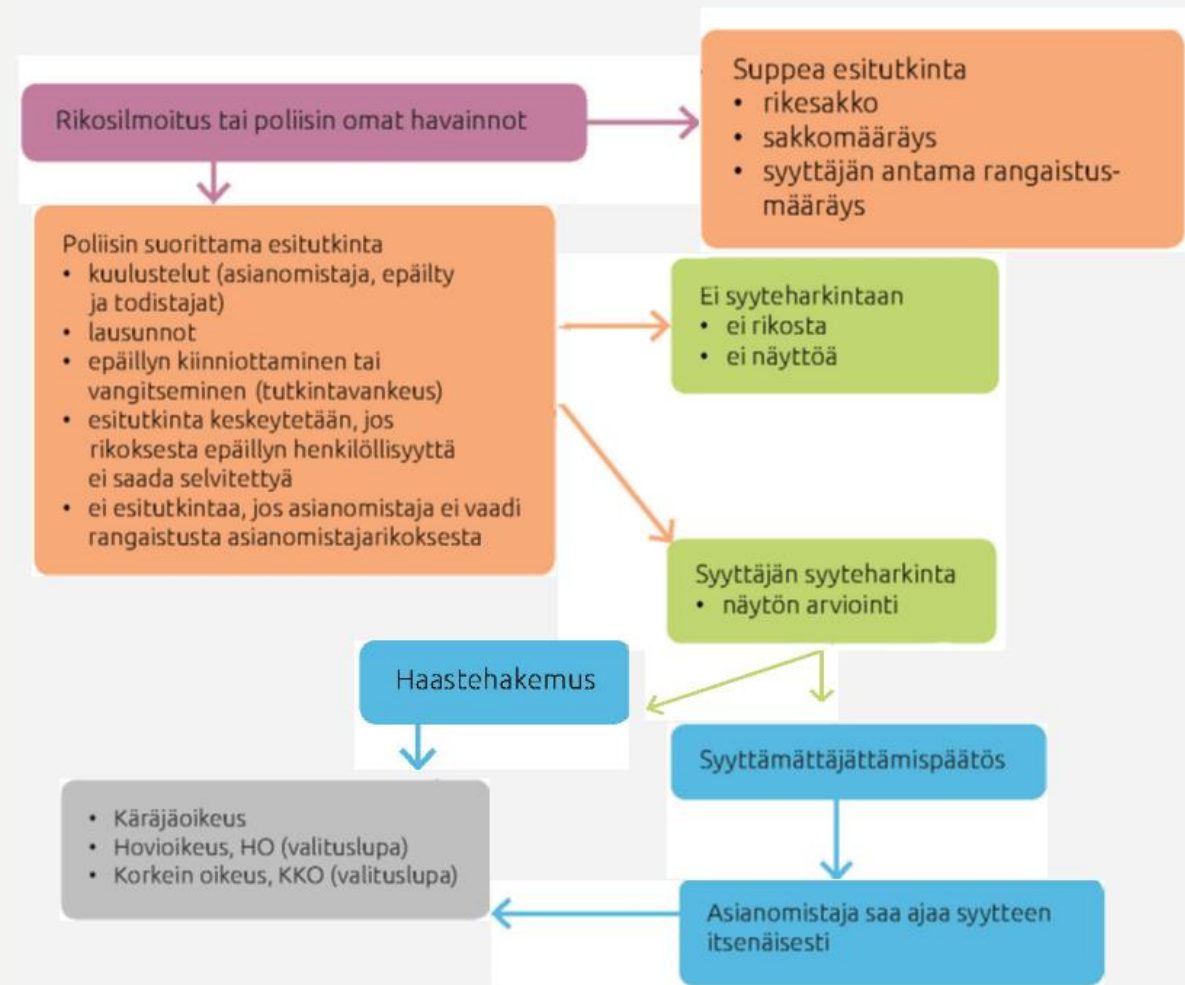
KOE: 12. RIKOS JA SEN TUTKINTA

- Rikos on syyllisyyttä osoittava teko
  - syyllisyys **tahallisuutta** tai **huolimattomuutta**
  - suurin osa rikoksista edellyttää tahallisuutta
  - tapaturma ei rangaistava jos ei huolimattomuutta
  - anteeksiantoperusteen seurauksena rikoksesta ei rangaista
- Rikosten tutkiminen on poliisin tehtävä
  - **esitutkinta = rikosten selvittäminen**
    - ”mitä, missä, milloin, ketä”
  - rikoksen konkreettiset seuraukset
  - esitutkinta aloitetaan, kun syytä epäillä rikoksen tulleen tehdyksi
  - esitutkintakynnyksen ylittyessä käynnistyy **rikosprosessi**
  - **syyttömyysolettama = epäiltyä kohdeltava tutkinnassa syyttömänä**
  - virallisen syytteen alainen rikos ei edellytä asianomistajan suostumusta rikoksen selvittämiseen
  - asianomistajarikos = syyttäjä saa nostaa syytteen vain asianomistajan vaatimuksesta

KOE: 12. RIKOS JA SEN TUTKINTA

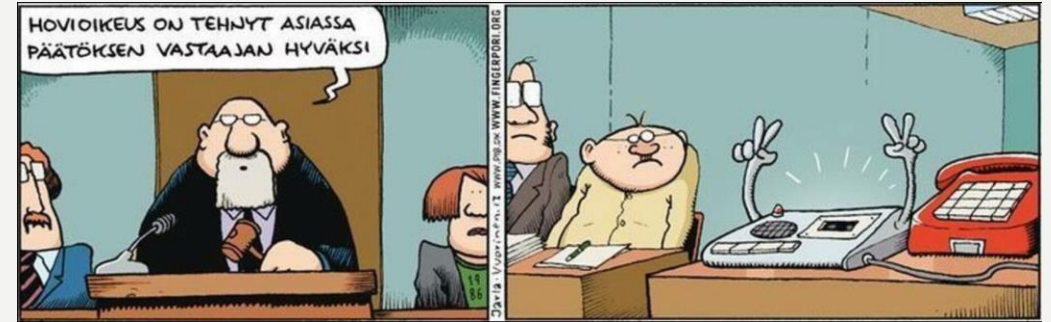
MITEN RIKOKSESTA EDETÄÄN OIKEUDENKÄYNTIIN?

- Poliisi voi käyttää esitutkinassa **pakkokeinoja**
  - rikoksesta epäillyn **kiinniottaminen**
  - **pidättäminen**
  - **Esittää vangitsemista**
  - tekninen tarkkailu
  - tietolähdetoiminta
  - kotietsintä

KOE: 13. RIKOSOIKEUDENKÄYNTI JA RIKOKSEN SEURAAMUKSET

- **Syyteharkinta** johtaa syytteen nostamiseen tai syyttämättäjättämispäätökseen
  - esitutkinta-aineisto syyttäjälle syyteharkintaan
  - **syyttäjä tekee päätöksen syytteen nostamisesta**
  - syytekynnyksen ylittyminen, kun todennäköisiä syitä epäillä rikosta
  - syyte nostetaan haastehakemuksella
- Rikosasiaa on mahdollista sovitella
  - sovittelusta voidaan päättää jos kaikki osapuolet suostuvat siihen
  - sovinto vahvistetaan osapuolia sitovalla sopimuksella
- Tunnustettu rikos ei välttämättä etene tuomioistuimen pääkäsittelyyn
  - mahdollisuus kirjalliseen menettelyyn, kun rikoksesta voidaan tuomita enintään 9 kk vankeutta
  - syyteneuvottelumenettely: mahdollista, kun tunnustaa rikoksen

KOE: 13. RIKOSOIKEUDENKÄYNTI JA RIKOKSEN SEURAAMUKSET

- Syyte käsitellään tuomioistuimessa
  - rikosasian oikeudenkäynti vireille syyttäjän käräjäoikeuteen toimittamalla haastehakemuksella
  - keskimääräinen käsittelyaika joitain kuukausia
  - **pääkäsittely: oikeussalissa järjestettävä istunto**
  - kokoonpanot vaihtelevat käsiteltävän asian mukaan
  - mahdollisuus käyttää asiamiestä eli lakimiestä
  - **todistelu henkilökohtaisesti ja suullisesti, velvollisuus puhua totta**
  - rikoksesta epäillyllä ei velvollisuutta edistää oman syyllisyytensä selvittämistä
  - tuomiossa joko todetaan syyllisyys tai annetaan vapauttava tuomio
- Rangaistuksen tarkoitus
  - **yleisestävä vaikutus:** ehkäisevät ennalta rikoksia
  - **erityisestävä vaikutus:** rangaistuksella estetään rikoksentekijää uusimasta tekoaan
  - rangaistuksen koventamis- ja lieventämisperusteet

KOE: 13. RIKOSOIKEUDENKÄYNTI JA RIKOKSEN SEURAAMUKSET

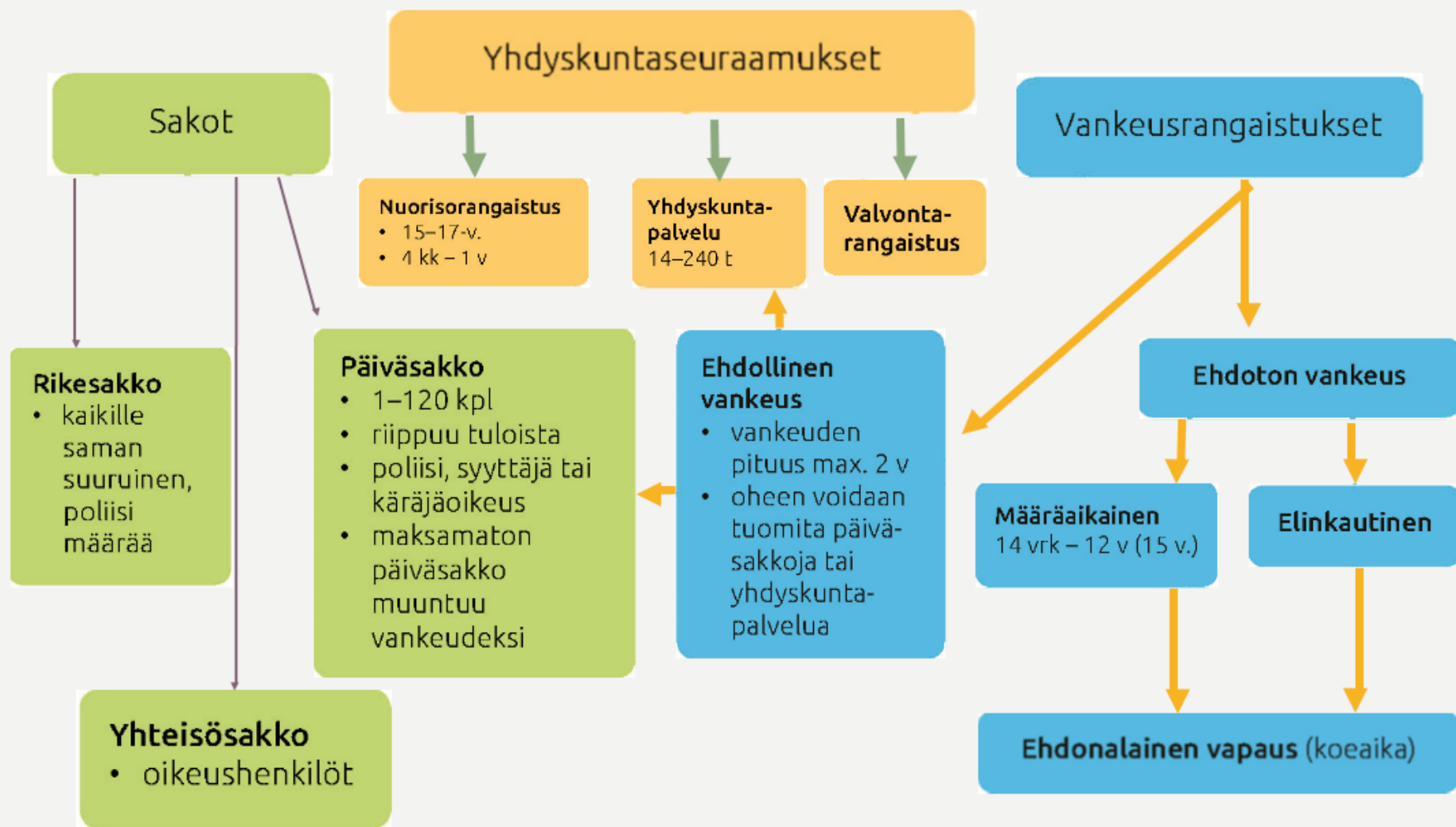
- Sakkorangaistukset
  - päiväsakkojärjestelmä suhteuttaa sakon rikokseen syylistyneen tuloihin
  - päiväsakon määrä on 1/60 sakotettavan kuukausituloista
  - rikesakko kiinteä
- Kaikki vapausrangaistukset eivät johda vankeuteen
  - vankeus **määräajaksi** tai **elinkautinen**
  - **ehdollinen vankeus** mahdollinen, mikäli tekijän rikostausta tai teko eivät edellytä **ehdotonta vankeutta**
  - ehdottoman vankeuden vaihtoehtona **valvontarangaistus** ja **yhdyskuntapalvelu**
  - nuorisorangaistus 15–17-vuotiaalle
- Ehdoton vankeus
  - ensikertalainen kärsii yleensä puolet rangaistuksesta vankilasta, jonka jälkeen ehdonalaiseen vapauteen
  - elinkautisesta voi päästä ehdonalaiseen vapauteen kun vankilassa 12 vuotta ollut tekee vapauttamista koskevan hakemuksen, päätöksen tekee Helsingin hovioikeus
  - mahdollisuus päästää valvottuun koevapauteen
  - presidentillä armahdusoikeus

KOE: 13. RIKOSOIKEUDENKÄYNTI JA RIKOKSEN SEURAAMUKSET

- Rikoksen muita seuraamuksia
  - rikoksen seuraamus: rikokseen laatuun liittyvä lisäseuraamus, esim. ajokielto, metsästyskielto
  - rikoksen seuraus: usein vahingonkorvaus
  - rikoksella usein sosiaalisia seurauksia
  - rikosrekisterimerkinnät
- Rangaistukseen tuomitulla säilyvät oikeudet ja ihmisarvo
  - yhdenvertaisuusperiaate: samanlaisia tapauksia käsiteltävä samalla tavalla
  - suhteellisuusperiaate: rangaistuksen oltava oikeudenmukaisessa suhteessa rikoksen vahingollisuuteen, vaarallisuuteen ja tekijän syyllisyyteen
  - ihmisarvon kunnioittaminen rangaistuksesta huolimatta

Rangaistukset

Yksinkertaisessa asiassa paikalla on yksi tuomari. Monimutkaisemmassa tapauksessa 1 tuomari + 2 lautamiestä. Vaikeissa tapauksissa on 3 tuomaria.

Todistaminen on velvollisuus, eikä siitä voi kieltäytyä ellei kyse ole esim. lähisukulaisesta. Todistajan pitää pysyä totuudessa.

Käräjäoikeuden istunto

Tuomari(t)
2 lautamiestä
Pöytäkirjanpitäjä

Lautamiehet ovat kunnanvaltuuston valitsema maallikkotuomareita. Lautamiesten ääni painaa yhtä paljon kuin tuomarin.

Todistaja

Syyttäjä

Avustaja

Vastaaja

Avustaja

Asian-
omistaja

Avustaja voi olla asianajaja, julkinen oikeusavustaja tai lupalakimies.

14. RIITA-ASIAT JA MUUTOKSENHAKU OIKEUDEN PÄÄTÖKSIIN

- Riita-asian vireilletulo ja eteneminen
  - riita-asia vireille kantajan haastehakemuksella
  - haastehakemus tiedoksi vastaajalle
  - vastaaja voi vaatia kanteen hylkäämistä oikeudellisesti merkittävällä perusteella
- Sovittelu ja riitojen sopiminen
  - suuri osa riita-asioista päättyy sovintoon ennen käsittelyä tai tuomioistuinsovittelessa
  - vahvistettu sovinto rinnastuu tuomioon
  - myös rikosasioita mahdollista sovittaa
- Riita-asian valmistelu tähtää pääkäsittelyyn tai sovintoon
  - valmistelussa riita-asia pyritään valmistelemaan pääkäsittelyä varten niin hyvin, että se voidaan käsitellä yhdessä suullisessa pääkäsittelyssä
  - myös jutun ratkaiseminen jo valmistelussa mahdollista
  - tavoitteena saada asianosaiset sopimaan asia

14. RIITA-ASIAT JA MUUTOKSENHAKU OIKEUDEN PÄÄTÖKSIIN

- Pääkäsittely on aina suullinen käsittely
  - tuomarin yhteenveto valmistelusta
  - todistelu
  - ratkaisuna tuomio
- Muutoksenhakumenettely on samantyyppinen riita- ja rikosasioissa
  - muutoksenhaku- eli valituskirjelmä hovioikeudelle 30 päivän kuluessa
  - ennen valitusta ilmoitettava tyytymättömyys tuomioon 7 päivän kuluessa
  - hovioikeus ei ota kaikkia valituksia käsittelyyn
  - riita-asiassa hovioikeudessa ei saa enää tuoda uusia vaatimuksia tai todisteita
  - hovioikeuden tuomiosta voi hakea korkeimmalta oikeudelta valituslupaa, sen voi saada ennakkopäätösperusteella tai jos asiassa on tapahtunut virhe
- Oikeudenkäynnin kustannukset
  - keskeinen kustannus lakimiehen palkkio
  - riita-asiassa hävinnyt osapuoli korvaa kulut
  - mahdollisuus ottaa oikeusturvavakuutus
  - käräjäoikeuden oikeudenkäyntimaksu, peritään oikeudenkäynnin vireille laittaneelta osapuolelta
  - oikeusapu, mikäli ei itsellä varaa kustantaa oikeudellista apua

15. VIRANOMAISET KÄYTTÄVÄT HALLINNOSSA JULKISTA VALTAA

- Julkisen vallankäytön tulee perustua lakiin
  - viranomainen käyttää julkista valtaa
  - viranomaisten päätökset ovat hallintopäätöksiä, näitä päätöksiä säädellään lailla
- Viranomaisten on kohdeltavat hallinnossa asioivia hyvin
  - hyvän hallinnon perusteet ohjaavat viranomaisten toimintaa
  - tasapuolisuus, puolueettomuus, tarkoituksenmukaisuus
  - velvollisuus opastaa
- Hallinto on pääosin julkista
  - viranomaisten asiakirjat julkisia, ellei niitä ole säädetty salassapidettäväksi
  - kansalaisilla oikeus saada haltuun kopio asiakirjasta
- Viranomaisten tekemät päätökset ovat hallintopäätöksiä
  - hallintopäätökseen voi hakea muutosta
  - kuntalainen voi hakea muutosta kunnan päätökseen kunnallisvalituksen avulla
- Hallintopäätökseen voi hakea muutosta
  - viranomaisella mahdollisuus itse oikaista tekemänsä päätös
  - jos viranomainen ei muuta päätöstä, valitus hallinto-oikeuteen
  - hallinto-oikeuden päätöksestä valitusmahdollisuus korkeimpaan hallinto-oikeuteen